

УДК 58.006:[581.522.4+(479)](477-25)

О.І. ШИНДЕР

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

РОСЛИННИЙ ПОКРИВ БОТАНІКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ДІЛЯНКИ «КАВКАЗ» НАЦІОНАЛЬНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ім. М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ. Повідомлення 1. Видове різноманіття

Наведено відомості про видовий склад колекції живих рослин на ботаніко-географічній ділянці «Кавказ» у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України. Колекційний фонд живих рослин ділянки нараховує 406 видів із 89 родин. У конспекті згадано 350 видів, які входять до складу природної флори Кавказу, із них 216 інтродуковані на ділянку безпосередньо з цього регіону. Проаналізовано систематичну, біоморфологічну і флорокомплексну структуру колекційного фонду флори. Найбільша кількість видів рослин на ділянці відноситься до лісових (174 види). Лучних видів — 78. Видове різноманіття колекційної флори ділянки «Кавказ» є найбільшим порівняно з іншими ботаніко-географічними ділянками Ботанічного саду. У майбутньому його доцільно збільшити на 35–60 деревних і 100–120 трав'янистих видів.

Ключові слова: інтродукція, флора, колекція живих рослин, Кавказ.

Значну частину території Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України займають 8 ботаніко-географічних ділянок, створених для моделювання рослинного покриву регіонів помірної зони Євразії з науковою, ресурсознавчою і просвітницькою метою. Одне з провідних місць серед них посідає ділянка «Кавказ», яка є осередком інтродукції видів флори Кавказу в Україні. Згідно з проектно-технічним планом [4] на ділянці «Кавказ» мали бути представлені всі основні типи кавказької рослинності і близько 1000 видів кавказької флори (з них 50 — дерев, 150 — кущів і 800 — трав'янистих рослин). Більшу частину насаджень на ділянці було закладено у першій половині 1950-х років. До середини 1960-х років першим куратором ділянки С.С. Харкевичем було інтродуковано з Кавказу і випробувано понад 1500 видів рослин, багато з яких добре акліматизувалися в нових умовах [5]. На початку 1970-х років до складу молодих насаджень ділянки входило близько 800 видів.

У наступні роки інтродукція видів флори Кавказу тривала, хоча і значно повільнішими темпами. Неодноразово намагалися інтродувати види, котрі не прижилися на ділянці в період формування її рослинного покриву. Відомості про колекційний фонд живих рослин у складі сформованих культурфітоценозів на ділянці так і не було узагальнено, тому у 2010–2014 рр. ми провели повну інвентаризацію видового складу рослин на ділянці. Попередні результати було опубліковано раніше [7]. З того часу інвентарний список було уточнено, а колекція поповнилася новими кавказькими видами [1, 2, 6].

Наводимо конспект таксонів кавказької флори, наявних на ділянці. До нього внесено лише види аборигенної флори Кавказу (350 видів). Розташування у конспекті та обсяг родин подано за А.Л. Тахтаджяном [3, 8]. Після латинської назви наведено позначення біоморфи таксону: д — дерево, к — кущ, кщ — кущик, тб — трава багаторічна, тдв — трава дворічна, то — трава однорічна; додаткові: л — ліана; п — паразит. Для видів, занесених до червоних книг України, країн Кавказу, Росій-

© О.І. ШИНДЕР, 2015

ської Федерації та її суб'єктів, наведено скорочення ЧК.

КОНСПЕКТ ВИДІВ КОЛЕКЦІЇ ЖИВИХ РОСЛИН ДІЛЯНКИ «КАВКАЗ»

PTERIDOPHYTA

ASPLENIACEAE: *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. (тб; ЧК), *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newman (тб; ЧК).

DRYOPTERACEAE: *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott (тб).

ONOCLEACEAE: *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod. (тб).

PINOPHYTA

TAXACEAE: *Taxus baccata* L. (д; ЧК).

PINACEAE: *Abies nordmanniana* (Steven) Spach (д; ЧК), *Picea orientalis* (L.) Link (д; ЧК), *Pinus kochiana* Klotzsch ex K. Koch (д; ЧК).

CUPRESSACEAE: *Juniperus foetidissima* Willd. (д; ЧК), *J. oblonga* M.Bieb. (д; ЧК), *J. sabina* L. (к; ЧК).

MAGNOLIOPHYTA

MAGNOLIOPSIDA

ARISTOLOCHIACEAE: *Asarum caucasicum* N. Busch (= *A. intermedium* (C.A.Mey) Grossh.) (тб; ЧК).

BERBERIDACEAE: *Berberis vulgaris* L. (к; ЧК).

PODOPHYLLACEAE: *Epimedium pinnatum* Fisch. subsp. *colchicum* (Boiss.) N. Busch (= *E. colchicum* (Boiss.) Trautv.) (тб; ЧК), *Gymnospermium smirnowii* (Trautv.) Takht. (тб; ЧК).

RANUNCULACEAE: *Aconitum* sp. (тб), *Adonis vernalis* L. (тб; ЧК), *Anemone nemorosa* L. (тб; ЧК), *A. ranunculoides* L. (тб; ЧК), *Clematis integrifolia* L. (тб; ЧК), *C. vitalba* L. (к, л; ЧК), *Delphinium schmalhausense* Albov (тб), *Ficaria verna* Huds. (тб), *Helleborus caucasicus* A. Braun (тб; ЧК), *Hepatica nobilis* Schreb. (тб), *Ranunculus illyricus* L. (тб), *Thalictrum minus* L. (= *T. flexuosum* Bernh. ex Rechb.) (тб).

PAPAVERACEAE: *Chelidonium majus* L. (тб), *Papaver orientale* L. (тб; ЧК), *P. rhoeas* L. (то).

FUMARIACEAE: *Corydalis caucasica* DC. (тб; ЧК), *C. marschalliana* (Pall. ex Willd.) Pers. (тб; ЧК), *C. solida* (L.) Clairv. (тб).

PAEONIACEAE: *Paeonia caucasica* (Schipcz.) Schipcz. (тб; ЧК), *P. mlokosewitschii* Lomakin (тб; ЧК), *P. tenuifolia* L. (тб; ЧК), *P. wittmanniana* Hartwiss ex Lindl. (тб; ЧК).

BUXACEAE: *Buxus colchica* Pojark. (к; ЧК).

FAGACEAE: *Castanea sativa* Mill. (д; ЧК), *Fagus orientalis* Lipsky (д), *Quercus castaneifolia* C.A. Mey. (д; ЧК), *Q. iberica* M.Bieb. (д), *Q. imeretina* Steven ex Woronow (д; ЧК), *Q. macranthera* Fisch. & C.A.Mey. (д; ЧК), *Q. petraea* Liebl. (д), *Q. pubescens* Willd. (д), *Q. robur* L. (д).

BETULACEAE: *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. (д), *Betula litwinowii* Doluch (д), *B. pendula* Roth (д), *B. pubescens* Ehrh. (д), *Carpinus betulus* L. (д), *Corylus avellana* L. (к), *C. colurna* L. (д; ЧК).

JUGLANDACEAE: *Pterocarya pterocarpa* (Michx.) Kunth ex Iljinsk. (д; ЧК).

CARYOPHYLLACEAE: *Alsine media* L. (то), *Cucubalus baccifer* L. (тб; ЧК), *Holosteum umbellatum* L. (то), *Melandrium album* (Mill.) Garcke (тдв), *Saponaria officinalis* L. (тб), *Stellaria graminea* L. (тб), *S. holostea* L. (тб).

CHENOPODIACEAE: *Atriplex patula* L. (то), *Chenopodium album* L. (то), *C. urbicum* L. (то).

POLYGONACEAE: *Aconogonon panjutinii* (Kharkev.) Sojak (тб), *Rumex crispus* L. (тб).

HYPERICACEAE: *Hypericum perforatum* L. (тб).

PRIMULACEAE: *Cyclamen coum* Mill. (= *C. kuznetzovii* Kotov & Czernowa) (тб; ЧК), *Primula macrocalyx* Bunge (тб; ЧК).

SALICACEAE: *Salix alba* L. (д), *Populus tremula* L. (д).

VIOLACEAE: *Viola canina* L. (тб), *V. suavis* M. Bieb. (тб), *V. odorata* L. (тб).

BRASSICACEAE: *Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande (тб), *Berteroa incana* (L.) DC. (тдв), *Bunias orientalis* L. (тдв), *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. (то), *Crambe cordifolia* Steven (тб; ЧК), *Dentaria bulbifera* L. (тб), *Dentaria quinquefolia* M.Bieb. (тб), *Descurainia sophia* (L.) Webb ex Prantl (то), *Hesperis matronalis* L. (тб), *Pachyphragma macrophyllum* N. Busch (тб; ЧК), *Sisymbrium loeselii* L. (то).

RESEDACEAE: *Reseda lutea* L. (то).

TILIACEAE: *Tilia cordata* Mill. (д), *T. platyphyllos* Scop. (д).

MALVACEAE: *Alcea rugosa* Alef. (тб).

THYMELAEACEAE: *Daphne mezereum* L. (к; ЧК).

ULMACEAE: *Celtis australis* L. (д; ЧК), *Ulmus glabra* Huds. (д; ЧК), *U. laevis* Pall. (д), *U. minor* Mill. (д; ЧК).

CANNABACEAE: *Humulus lupulus* L. (тб).

URTICACEAE: *Urtica dioica* L. (тб).

EUPHORBIACEAE: *Euphorbia cyparissias* L. (тб), *E. squamosa* Willd. (тб), *E. virgata* Waldst. & Kit. (тб).

CRASSULACEAE: *Hylotelephium caucasicum* (Grossh.) H. Ohba (тб), *Phedimus crenatus* (Desf.) V. Byalt (= *Sedum oppositifolium* Sims) (тб), *P. spurium* (M. Bieb.) 't Hart (= *Sedum spurium* M. Bieb.) (тб), *P. stoloniferus* (S. G. Gmel.) 't Hart (= *Sedum stoloniferum* S. G. Gmel.) (тб; ЧК), *Sedum acre* L. (тб), *S. album* L. (тб), *S. pallidum* M. Bieb. (тб).

GROSSULARIACEAE: *Ribes alpinum* L. (кш), *Grossularia uva-crispa* (L.) Mill. (кш).

ROSACEAE: *Amygdalus nana* L. (кш; ЧК), *Cerasus avium* (L.) Moench (д; ЧК), *C. incana* (Pall.) Spach (к; ЧК), *C. mahaleb* (L.) Mill. (д; ЧК), *Crataegus pentagyna* Waldst. & Kit. (д), *Geum urbanum* L. (тб), *Padus avium* Mill. (д; ЧК), *Potentilla argentea* L. (тб), *Prunus divaricata* Ledeb. (= *P. cerasifera* Ehrh.) (д), *Pyrus caucasica* Fed. (д), *P. salicifolia* Pall. (д; ЧК), *Rosa canina* L. (к), *R. corymbifera* Borkh. (к), *R. rubiginosa* L. (к), *Rubus caesius* L. (кш), *Sorbus aucuparia* L. (д), *S. graeca* (Spach) Lodd. ex Schauer (д; ЧК), *Spiraea hypericifolia* L. (к).

ONAGRACEAE: *Circaea lutetiana* L. (тб).

FABACEAE: *Astragalus cicer* L. (тб), *Galega orientalis* Lam. (тб), *Gleditsia caspica* Desf. (д; ЧК), *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Wol.) Klask. (кш), *Securigera varia* (L.) Lassen (тб), *Lotus corniculatus* L. (= *L. ucrainicus* Klokov) (тб), *Medicago falcata* L. (= *M. procumbens* Besser) (тб), *Melilotus officinalis* (L.) Pall. (тб), *Onobrychis arenaria* (Kit.) DC. (тб), *Trifolium alpestre* L. (тб), *T. repens* L. (тб), *T. pratense* L. (тб), *Vicia sativa* L. (то), *V. cracca* L. (тб), *V. villosa* Roth (тб).

STAPHYLEACEAE: *Staphylea colchica* Steven (к; ЧК), *S. pinnata* L. (к; ЧК).

ACERACEAE: *Acer campestre* L. (д), *A. hyrcanum* Fisch. & C. A. Mey (д; ЧК), *A. ibericum* M. Bieb. (д; ЧК), *A. laetum* C. A. Mey (д; ЧК), *A. platanoides* L. (д), *A. pseudoplatanus* L. (д), *A. tataricum* L. (д), *A. velutinum* Boiss. (д; ЧК).

RUTACEAE: *Dictamnus caucasicus* (Fisch. & C. A. May) Grossh. (тб).

ANACARDIACEAE: *Cotinus coggygria* Scop. (к; ЧК).

GERANIACEAE: *Geranium robertianum* L. (то), *G. tuberosum* L. (тб).

CELASTRACEAE: *Euonymus europaea* L. (к), *E. leiophloea* Steven (к; ЧК).

VISCACEAE: *Viscum album* L. (кш, п).

RHAMNACEAE: *Rhamnus cathartica* L. (к).

ELAEAGNACEAE: *Elaeagnus angustifolia* L. (д), *Hippophaë rhamnoides* L. (к; ЧК).

HYDRANGEACEAE: *Philadelphus coronarius* L. (к).

CORNACEAE: *Cornus mas* L. (к), *Swida australis* (C. A. Mey) Pojark. ex Grossh. (к).

VIBURNACEAE: *Viburnum lantana* L. (к; ЧК).

SAMBUCACEAE: *Sambucus nigra* L. (к).

CAPRIFOLIACEAE: *Lonicera caprifolium* L. (к, л), *L. caucasica* Pall. (к), *L. tatarica* L. (к), *L. xylosteum* L. (кш).

VALERIANACEAE: *Valeriana officinalis* L. s.l. (тб; ЧК).

DIPSACACEAE: *Cephalaria gigantea* (Ledeb.) Bobrov (тб), *Knautia arvensis* (L.) Coult. (тб), *Dipsacus pilosus* L. (д).

ARALIACEAE: *Hedera helix* L. (кш, л).

APIACEAE: *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm. (тдв), *Aegopodium podagraria* L. (тб), *Chaerophyllum bulbosum* L. (тдв), *Cnidium grossheimii* Manden. (= *Cnidiocharpa grossheimii* (Manden.) M. Pimen) (тб), *Falcaria vulgaris* Bernh. (тб), *Ferula orientalis* L. (тб), *Heracleum sibiricum* L. (тб), *H. sosnowskyi* Manden. (тдв), *Pastinaca sativa* L. (= *P. sylvestris* Mill.) (тдв), *Pimpinella anthriscoides* Boiss. (тб), *Sanicula europaea* L. (тб), *Torilis japonica* (Houtt.) DC. (то).

CAMPANULACEAE: *Asyneuma campanuloides* Bomm. (тб), *Campanula bononiensis* L. (тб), *C. rapunculoides* L. (тб), *C. latifolia* L. (тб).

ASTERACEAE: *Achillea millefolium* L. (тб), *Achillea setacea* Waldst. & Kit. (тб), *Anthemis triumfettii* (L.) All. (= *A. dumetorum* Sosn.) (тб), *Arctium lappa* L. (тдв), *A. tomentosum* Mill. (тдв), *Artemisia vulgaris* L. (тб), *Centaurea dealbata* Willd. (тб), *C. phrygia* L. (тб), *C. scabiosa* L. (тб), *Centaurea* sp. (тб), *Cichorium intybus* L. (тдв), *Cirsium arvense* (L.) Scop. (тб), *Crepis tectorum* L. (то), *Doronicum macrophyllum* Fisch. (тб), *Echinops sphaerocephalus* L. (тдв), *Galatella dracunculoides* (Lam.) Nees (тб), *Hieracium umbellatum* L. (тб),

Inula helenium L. (тб), *Mycelis muralis* (L.) Dumort. (то), *Picris hieracioides* L. (тдв), *Pyrethrum coccineum* (Willd.) Vorosch. (= *P. roseum* M. Bieb.) (тб), *Senecio jacobaea* L. (тб), *S. lapsanoides* DC. (тб), *Serratula coronata* L. (тб), *Solidago virgaurea* L. (тб), *Taraxacum officinale* Wigg. (тб), *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg. (тб; ЧК).

RUBIACEAE: *Asperula taurica* Pacz. (тб), *Galium album* Mill. (тб), *G. rubioides* L. (= *G. dasypodium* Klokov) (тб), *G. aparine* L. (то), *G. verum* L. (тб).

APOCYNACEAE: *Vinca herbacea* Waldst. & Kit. (тб), *V. minor* L. (тб), *V. pubescens* d'Urv. (тб), *Vincetoxicum hirundinaria* Medik. (тб; ЧК), *V. scandens* Sommier & Levier (тб).

SOLANACEAE: *Scopolia caucasica* Kolesn. ex Kreyer (тб; ЧК).

CONVOLVULACEAE: *Convolvulus arvensis* L. (тб).

BORAGINACEAE: *Brunnera macrophylla* I.M. Johnst. (тб; ЧК), *Myosotis sparsiflora* J.C. Mikan ex Pohl (то), *Symphytum grandiflorum* DC. (тб), *S. asperum* Lerech. (тдв).

OLEACEAE: *Fraxinus excelsior* L. (д), *F. oxycarpa* Willd. (д), *Ligustrum vulgare* L. (к).

SCROPHULARIACEAE: *Diphelypaea coccinea* (M. Bieb.) Nicolson (тб, п; ЧК), *Orobanche alsatica* Kirschl. (тб, п), *Verbascum lychnitis* L. (тдв), *Veronica chamaedrys* L. (тб), *V. hederifolia* L. (то), *V. prostrata* L. (тб), *V. spicata* L. (тб), *V. teucrium* L. (тб).

PLANTAGINACEAE: *Plantago lanceolata* L. (тб), *P. major* L. (тдв), *P. media* L. (тб).

LAMIACEAE: *Ajuga genevensis* L. (тб), *Ballota nigra* L. (тб), *Betonica officinalis* L. (тб), *Clinopodium vulgare* L. (тб), *Glechoma hederacea* L. (тб), *Lamium galeobdolon* (L.) L. (= *Galeobdolon luteum* Huds.) (тб), *L. maculatum* (L.) L. (тб), *Leonurus villosus* Desf. ex d'Urv. (тб), *Nepeta racemosa* Lam. (тб), *N. grandiflora* M. Bieb. (тб), *Origanum vulgare* L. (тб), *Phlomis pungens* Willd. (тб), *P. tuberosa* L. (тб), *Salvia glutinosa* L. (тб), *S. verticillata* L. (тб), *Stachys sylvatica* L. (тб), *Teucrium polium* L. (тб), *Thymus marschallianus* Willd. (кш; ЧК).

LILIOPSIDA

ARACEAE: *Arum albispatum* Steven ex Ledeb. (тб; ЧК), *A. rupicola* Boiss. (= *A. elongatum* Steven) (тб; ЧК), *A. orientale* M. Bieb. (тб; ЧК).

MELANTHIACEAE: *Veratrum album* L. (тб).

TRILLIACEAE: *Paris incompleta* M. Bieb. (тб; ЧК).

LILIACEAE: *Erythronium caucasicum* Woronow (тб; ЧК), *Fritillaria caucasica* Adams (тб; ЧК), *F. grandiflora* Grossh. (тб; ЧК), *Gagea lutea* (L.) Ker Gawl. (тб; ЧК), *G. minima* (L.) Ker Gawl. (тб), *Lilium martagon* L. subsp. *caucasicum* Misch. ex Grossh. (тб; ЧК), *L. monadelphum* M. Bieb. (тб; ЧК), *Tulipa biebersteiniana* Schult.f. (= *T. quercetorum* Klokov & Zoz) (тб; ЧК), *T. gesneriana* L. cv. (тб; ЧК).

IRIDACEAE: *Crocus reticulatus* Steven ex Adams (тб; ЧК), *C. speciosus* M. Bieb. (тб; ЧК), *Iris furcata* M. Bieb. (= *I. aphylla* non L.) (тб; ЧК), *I. notha* M. Bieb. (тб; ЧК), *I. pumila* L. (тб; ЧК), *I. reticulata* M. Bieb. (= *Iridodictyum reticulatum* (M. Bieb.) Rodion.) (тб; ЧК), *I. sibirica* L. (тб; ЧК), *Juno caucasica* (Hoffm.) Tratt. (= *Iris caucasica* Steven in M. Bieb.) (тб; ЧК).

ANTHERICACEAE: *Anthericum ramosum* L. (тб; ЧК).

ASPHODELACEAE: *Eremurus spectabilis* M. Bieb. (тб; ЧК).

HYACINTHACEAE: *Bellevalia sarmatica* (Pall. ex Georgi) Woronow (тб; ЧК), *Prospero autumnale* (L.) Speta (= *Scilla autumnalis* L.) (тб), *Scilla bifolia* L. (тб), *S. monanthos* K. Koch (тб; ЧК), *S. sibirica* Haw. (тб), *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr. (тб; ЧК), *L. caucasica* (Griseb. ex Baker) Linsinsk. (тб), *Muscari armeniacum* Leichtlin ex Baker (тб), *M. botryoides* (L.) Mill. (тб; ЧК), *M. neglectum* Guss. ex Ten. (тб), *Ornithogalum arcuatum* Steven (тб; ЧК), *O. navaschinii* Agapova (тб), *O. ponticum* Zahar. (тб), *O. sigmoideum* Freyn & Sint. (тб), *Puschkinia scilloides* Adams (тб; ЧК).

ALLIACEAE: *Allium albidum* Fisch. ex M. Bieb. (тб; ЧК), *A. oleraceum* L. (тб), *A. paradoxum* G. Don (тб; ЧК), *A. rotundum* L. (тб), *A. ursinum* L. (тб; ЧК), *A. victorialis* L. (тб; ЧК).

AMARYLLIDACEAE: *Galanthus alpinus* Sosnowsky (тб; ЧК), *G. angustifolius* Koss (тб; ЧК), *G. caucasicus* (Baker) Grossh. (тб; ЧК), *G. elwesii* Hook.f. (тб; ЧК), *G. lagodechianus* Kem.-Nath. (= *G. cabardensis* Koss) (тб; ЧК), *G. krasnovii* A.P. Khokhr. (тб; ЧК), *G. platyphyllus* Traub & Moldenke (тб; ЧК), *G. plicatus* M. Bieb. (тб; ЧК),

Таблиця 1. Систематична структура колекції

Table 1. Systematic structure of the collection

Показник	Кількість		
	родин	родів	видів
Колекція живих рослин у цілому	89	257	406
Види, представлені у флорі Кавказу	83	228	350
Види, інтродуковані з Кавказу	66	139	216

Таблиця 2. Біоморфологічна структура колекції

Table 2. Biomorphological structure of the collection

Біоморфи	Усі види колекції	Види флори Кавказу	Інтродуценти з Кавказу
Дерева	63	52	50
Кущі	33	27	22
у т. ч. ліаноподібні	4	2	2
Кущики	12	9	5
у т. ч. ліаноподібні	2	1	1
у т. ч. паразитні	1	1	—
Багаторічні трави	244	227	134
у т. ч. паразитні	2	2	1
Дворічники	19	15	4
Однорічники	35	20	1
Усього	406	350	216

Таблиця 3. Кліматоморфологічна структура колекції живих рослин

Table 3. Climatic and biomorphological structure of the collection

Кліматоморфи	Усі види колекції	Види флори Кавказу	Інтродуценти з Кавказу
Фанерофіти	86	69	63
Хамефіти	28	26	18
Гемікриптофіти	185	167	76
Геофіти	77	71	58
Терофіти	30	17	1
Усього	406	350	216

G. rizehensis Stern (тб; ЧК), *G. valentinae* Panjutin ex Grossh. (тб), *G. woronowii* Losinsk. (тб; ЧК), *Leucojum aestivum* L. (тб; ЧК).

CONVALLARIACEAE: *Convallaria majalis* L. (= *C. transcaucasica* Utkin ex Grossh.; тб), *Polygonatum multiflorum* (L.) All. (тб), *P. odoratum* (Mill.) Druce (тб).

ASPARAGACEAE: *Asparagus officinalis* L. (тб).

CYPERACEAE: *Carex leporina* L. (тб), *C. hirta* L. (тб), *C. michelii* Host (тб), *C. praecox* Schreb. (тб).

POACEAE: *Agrostis capillaris* L. (тб), *Anisantha tectorum* (L.) Nevski (то), *Arrhenatherum elatius* (L.) J. Presl & C. Presl (тб), *Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P. Beauv. (тб), *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth (тб), *Cynodon dactylon* (L.) Pers. (тб), *Dactylis glomerata* L. (тб), *Deschampsia cespitosa* (L.) P. Beauv. (тб), *Elymus caninus* (L.) L. (= *Roegneria canina* (L.) Nevski) (тб), *Elytrigia repens* (L.) Nevski (тб), *Lolium perenne* L. (тб), *Melica transsylvanica* Schur (тб), *Poa annua* L. (то), *P. bulbosa* L. (тб), *P. nemoralis* L. (тб), *P. pratensis* L. (тб), *Setaria viridis* (L.) P. Beauv. (то).

Станом на 2014 р. у складі колекції живих рослин ділянки наявні 406 видів, які належать до 257 родів і 89 родин (табл. 1). З 350 видів флори Кавказу 216 безпосередньо інтродуковані на ділянку з цього регіону. Крім кавказьких інтродуцентів, у флорі ділянки наявні 127 місцевих видів, 16 інтродуцентів, які природно не зростають на Кавказі, 47 адвентивних та натуралізованих з інших ділянок видів.

У табл. 2 і 3 наведено біоморфологічний і кліматоморфологічний спектри колекційного фонду ділянки Кавказ. Найкраще на ділянці представлені багаторічні трав'янисті види та їх екологічні відповідники — гемікриптофіти з геофітами, що в цілому характерно для більшості рослинних угруповань помірної зони Євразії. Добре представлені у біоморфологічній структурі флори ділянки деревні види, а різноманітність кущів кавказького походження незначна, незважаючи на те, що вони були інтродуковані у великій кількості з різних куточків Кавказу.

Виходячи з проектного плану, фактично лише кількість деревних видів на ділянці є достатньою, кількість трав'янистих видів — задовільною, кущових рослин — незадовільною.

Важливою є флорокомплексна структура колекції (табл. 4). Найкраще на ділянці представлені лісові види рослин. Це пов'язано як з великою площею, котру займають на ділянці лісові виділи, так і з їх фітоценотичною різноманітністю та сформованістю і загальною флористичною ємністю. Значно поступаються за видовим багатством лучний, маргіантний і степовий флорокомплекси. Це свідчить про необхідність у майбутньому приділити увагу інтродукції видів кавказької флори, які входять до складу лучних, узлісних і степових угруповань.

Якщо порівняти видове різноманіття ботаніко-географічних ділянок Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (табл. 5), то флористичне багатство ділянки «Кавказ» є найбільшим. Проте слід урахувати, що показники видової різноманітності є швидкозмінними величинами, а колекції живих рослин можна розглядати як динамічні системи. Це означає, що необхідно постійно проводити моніторинг за рослинним покривом ботаніко-географічних ділянок та їх інвентаризацію.

Таким чином, ботаніко-географічна ділянка «Кавказ» Національного ботанічного саду є важливим осередком інтродукованого видового різноманіття судинних рослин кавказької флори. З огляду на великий вклад С.С. Харкевича в її створення та розвиток, ділянка залишається живим пам'ятником цьому видатному вченому.

За нашими оцінками, понад 70 % видів зі складу колекції сформували у рослинному покриві ділянки повностанові стійкі інтродукційні популяції. Це свідчить про хороші результати інтродукційних завдань, які ставилися під час закладання насаджень. Структурний аналіз видового різноманіття свідчить про перспективність інтродукції великої кількості видів кавказької флори, котрі не представлені

нині у складі насаджень. На нашу думку, видовий склад доцільно збільшити за рахунок 5–10 нових видів деревних рослин, 30–50 кущових видів і 100–120 трав'янистих видів.

Безпосередньо з видовим різноманіттям рослинного покриву ділянки «Кавказ» пов'язані флористична і ценотична структура експозиційних виділів на ній та соцологічне значення ділянки у справі збереження рідкісних видів рослин *ex situ*. Ці питання будуть висвітлені нами у наступних публікаціях.

Таблиця 4. Флорокомплекси ділянки «Кавказ» та їх видове багатство

Table 4. Floral groups on the plot "Caucasus"

Флорокомплекси	Усі види колекції	Види флори Кавказу	Інтродуценти з Кавказу
Лісовий	174	160	120
у т. ч. вологих лісів	2	2	2
Лучний	78	75	42
Степовий	29	26	18
Псамофільний	4	3	1
Петрофітний	14	14	11
Синантропний	42	23	2
Маргіантний	65	49	21
Усього	406	350	216

Таблиця 5. Видове багатство ботаніко-географічних ділянок НБС ім. М.М. Гришка НАН України

Table 5. Species diversity of phyto-geographical plots of M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of Ukraine

Ботаніко-географічна ділянка	Кількість видів
Ліси рівнинної частини України	359
Степи України	278
Карпати	297
Крим	352
Кавказ	406
Алтай	157
Середня Азія	184
Далекий Схід	186
Усього	1251

1. Гроссгейм А.А. Флора Кавказа: в 7 т. / А.А. Гроссгейм. — Баку; Ленинград: АН АзССР; Наука, 1939—1967.
2. Зернов А.С. *Asarum caucasicum* (Duch.) N. Busch (*Aristolochiaceae*) — правильное название кавказского копытня / А.С. Зернов // Новости систематики высших растений. — 2008. — Т. 40. — С. 343—344.
3. Конспект флоры Кавказа / Под ред. А.Л. Тахтаджяна. — СПб.: КМК. — Т. 1. — 2003. — 204 с.; Т. 2. — 2006. — 467 с.; Т. 3, ч. 1. — 2008. — 469 с.; Т. 3, ч. 2. — 2012. — 623 с.
4. Харкевич С.С. Проект ботанико-географического участка «Кавказ» в Ботаническом саду АН УРСР (на правах рукописи) / С.С. Харкевич. — К., 1954. — 45 с.
5. Харкевич С.С. Інтродукція рослин Кавказу / С.С. Харкевич // Інтродукція на Україні корисних рослин природної флори СРСР. — К.: Наук. думка, 1972. — С. 129—161.
6. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.
7. Шиндер О.І. Підсумки інвентаризації видового складу судинних рослин на ботанико-географічній ділянці «Кавказ» (НБС НАН України) / О.І. Шиндер // Флорологія та фітосозологія. — К.: Фітон, 2011. — Т. 2. — С. 190—195.
8. *Takhtajan A.* Flowering Plants. — Springer, 2009. — xlv + 871 p.

REFERENCES

1. *Grossgejm, A.A.* (1939—1967), Flora Kavkaza [Flora of the Caucasus]. Vols. 1—7. Baku, AS of Azerbaijan SSR & Leningrad, Nauka.
2. *Zernov, A.S.* (2008), *Asarum caucasicum* (Duch.) N. Busch (*Aristolochiaceae*) — pravilnoe nazvanie kavkazskogo kopytnja [*Asarum caucasicum* (Duch.) N. Busch (*Aristolochiaceae*), the correct name of the caucasian asarum] // *Novosti sistematiki vysshih rastenij* [Novitates systematicae plantarum vascularium], vol. 40, pp. 343—344.
3. *Konspekt flory Kavkaza* [Caucasian Flora Conspectus] A.L. Takhtajan (Ed.) (2003—2012), vols. 1—3, Saint-Petersburg, KMK Scientific Press.
4. *Harkevich, S.S.* (1954), Proekt botaniko-geograficheskogo uchastka «Kavkaz» v botanicheskom sadu AN URSR [Project of phyto-geographical plot “Caucasus” in the botanical garden AS URSR]. [Manuscript]. Kyiv, 45 p.
5. *Harkevych, S.S.* (1972), *Introdukcija roslin Kavkazu* [Introduction of Plants from the Caucasus]. Introduk-

cija na Ukraini korysnyh roslin pryrodnoi flory SRSR [Introduction to Ukraine useful plants of flora of the USSR]. Kyiv, Naukova dumka, pp. 129—161.

6. *Red Book of the Ukraine. Plants.* J.P. Diduh (Ed.) (2009), Kyiv, Globalkonsaltyng, 900 p.
7. *Shynder, O.I.* (2011), *Pidsumky inventaryzatsii vydivogo skladu sudynnyh roslin na botaniko-geografichnij diljanci “Kavkaz”* (NBG NAS Ukraine) [The results of an inventory of the species composition of vascular plants in phyto-geographical plot “Caucasus” (National Botanical Garden of the NAS Ukraine)]. *Florologija ta fitosozologija* [Phlorology and phytosozology], vol. 2, pp. 190—195.
8. *Takhtajan, A.* (2009), *Flowering Plants.* Springer, xlv + 871 p.

Рекомендував до друку В.І. Мельник
Надійшла до редакції 24.11.2014 р.

О.І. Шиндер

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

РАСТИТЕЛЬНЫЙ ПОКРОВ
БОТАНИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО
УЧАСТКА «КАВКАЗ» НАЦИОНАЛЬНОГО
БОТАНИЧЕСКОГО САДА
им. Н.Н. ГРИШКО НАН УКРАИНЫ.
Сообщение 1. Видовое разнообразие

Приведены сведения о видовом составе коллекции живых растений на ботанико-географическом участке «Кавказ» в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришко НАН Украины. Коллекционный фонд живых растений участка насчитывает 406 видов из 89 семейств. В конспекте упомянуто 350 видов, которые входят в состав природной флоры Кавказа, из них 216 интродуцированы на участок непосредственно из этого региона. Проанализирована систематическая, биоморфологическая и флорокомплексная структура коллекционной флоры. Наибольшее количество видов растений на участке относятся к лесным (174 вида). Луговых видов — 78. Видовое разнообразие коллекционной флоры участка «Кавказ» является наибольшим по сравнению с другими ботанико-географическими участками Ботанического сада. В будущем его целесообразно увеличить на 35—60 деревянистых и 100—120 травянистых видов.

Ключевые слова: интродукция, флора, коллекция живых растений, Кавказ.

O.I. Shynder

M.M. Gryshko National Botanical Garden,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

THE VEGETATION COVER
OF THE PHYTO-GEOGRAPHICAL PLOT
“CAUCASUS” OF M.M. GRYSKO NATIONAL BO-
TANICAL GARDEN OF THE NAS OF UKRAINE.
1st report. Species diversity

Information on the species diversity of living plants col-
lections in phyto-geographical plot “Caucasus” in the
M.M. Gryshko National Botanical Garden of the NAS of
Ukraine are given. The fund of living plants in this plot

includes 406 species from 89 families. Synopsis of 350
species of native flora of the Caucasus is shown. 216 spe-
cies of plants directly from the Caucasus to the botanical
gardens are relocated. Sistematical, biomorphological
and ecotope structures of the collection of plants are ana-
lyzed. The largest number of plant species in plot “Cauca-
sus” is forest (174 species). Meadow species — 78. The
total number of plant species in the plot is the largest
among phyto-geographical plots of Botanical garden. In
the future collection of living plants in plot “Caucasus”
expedient to increase by 35–60 woody and 100–120 her-
baceous species.

Key words: introduction, flora, collection of living plants,
Caucasus.